

Af Sisse Gøttler, Pernille Kvist og Annick Prieur

KØNNET PRODUKTION AF DATA

Et studie af indsatte rockeres hypermaskulinitet

Enner Mark fængsel

Formålet med denne artikel er at reflektere over, hvordan køn og psykiske og fysiske forhold påvirker datagenereringen ud fra et etnografisk feltarbejde omhandlende indsatte Bandidos og Hells Angels rockere i Enner Mark fængsel. Selve omdrejningspunktet for undersøgelsen har været rockernes kærlighedsforhold, hvor vi erfarede at deres særlige hypermaskuline kønspraksisser har en betydning for deres parforhold. Denne vinkel fremstod som interessant, da tidligere undersøgelser primært har fokus på rockernes kriminalitet og ikke på mellem menneskelige relationer, som f.eks. parforhold og kærlighed. Artiklen giver et indblik i, hvordan indsatte rockeres hypermaskuline praksisser tydeliggøres i interaktionen med kvindelige forskere, og hvordan kønsrelaterede udfordringer som oplevet af feltarbejderne kan vendes til fordele i dataindsamlingen. Herunder vil vi berøre emner som magtdynamikker, objektivering og seksualisering, samt fængslet som genstandsfelt og dets betydning for dataindsamlingen. Artiklen omhandler således, hvorledes produktionen af disse data, om kønnede relationer, i sig selv også blev en stærkt kønnet proces, og giver indsigt i, hvordan det er at være kvindelig forsker i et hypermaskulint felt.

*Medlemmer fra Bandidos og Hells Angels
afsoner sammen i Enner Mark Fængslet.
Foto: fængselsforbundet.dk*

Hvem har ikke prøvet at føle sig anderledes? Dette mærkede vi i særlig grad under vores feltarbejde. At indgå som kvinde i en mandeverden, at føle sig anderledes og samtidig mærke hvordan fængslets omgivelser og de indsatte påvirkede os både fysisk og psykisk, var en særlig oplevelse. Samtidig gav dette også en særlig tilgang til data, hvilket er omdrejningspunktet for denne artikel, nemlig hvordan relationen mellem kvindelige forskere og hypermaskuline (begrebet forklares nedenunder) informanter påvirkede genereringen af data.

Artiklen bygger på et feltarbejde blandt indsatte rockere med tilknytning til Hells Angels og Bandidos i et lukket fængsel: Enner Mark.

Feltarbejdets formål var at belyse, hvorledes denne gruppe indsatte forholder sig til kvinder, og om de er i stand til at bevare et parforhold under deres fængsling. De centrale emner i studiet var kærlighed, adskillelse, parforhold, kontrol, kønspraksisser og maskulinitet, hvilket kan have særlig interesse, givet rockeres usædvanlige måder at praktisere køn på.

Denne artikel omhandler hvorledes produktionen af disse data, om kønnede relationer, i sig selv også blev en kønnet proces. Som forskere kunne vi ikke indtage en neutral position i forhold til det vi studerede, men blev selv en del af undersøgelsesgenstanden, i det vi blev objektiviseret som kvinder af vores informanter, samtidigt med at vi også gjorde brug af vores køn til at fremskaffe information (Gøttler og Kvist 2018)¹⁾. Ved at tydeliggøre denne proces vil vi også vise, hvorledes værdifulde data ikke altid er der hvor man tror, men kan komme frem i andre situationer eller på andre måder end forventet.

METODEREFLEKSIONER I DEN FÆNGSELSETNOGRAFISKE FORSKNING

Da artiklen har et metodologisk sigte, vil vi tage udgangspunkt i tidligere fængselsetnografiske studiers metodiske refleksioner, og i forlængelse heraf bidrage med viden om vores specifikke genstandsfelt: rockere og hypermaskulinitet.

I etnografiske fængselsstudier fremhæves det, hvordan mødet med genstandsfeltet og de indsatte påvirker undersøgeren og sætter sit præg på datagenereringen (Ugelvik 2014; Liebling 2001; Jewkes 2014). Fysiske og psykiske reaktioner spiller ofte en central rolle i, hvordan empiriske data indsamles og analyseres (Crewe 2014). Det er derfor vigtigt at undersøgeren kontinuerligt reflekterer over den valgte epistemologiske og metodologiske tilgang, samt hvordan den påvirkes af disse reaktioner. Hvis man er i stand til at reflektere over sine egne følelser, behøver de ikke at medføre bias, men kan i stedet give anledning til en kvalificering af den viden, der produceres (Gaborit & Jefferson 2015:155).

Liv S. Gaborit og Andrew M. Jefferson udtaler, at ”fængsler efterlader mærker på dem, der træder ind gennem deres porte” (2015:153). Nogle af disse mærker beskriver Linda Kjør Minke i sin undersøgelse ‘Fængslets indre liv’, hvor hun bl.a. har oplevet at deltagerobservationer i fængslet medførte fysiske reaktioner som mundtørhed, hjertebanken og søvnløse nætter (Minke 2012:62). Ugelvik pointerer ligeledes, at det både kan være skræmmende men også spændende at træde ind i et fængsel, hvilket rejser spørgsmål som eksempelvis: ”Hvordan bliver jeg mødt? Bliver jeg accepteret? Kommer jeg til at passe ind?” (Ugelvik 2014:471).

Den samme uro og bekymring erfarede også vi før vi trådte ind i fængslet. Det er som forsker svært at forberede sig på, hvilke fysiske og psykiske reaktioner mødet med et felt medfører. I vores tanker inden feltarbejdet begyndte, var kønnets betydning også tilbagevendende, idet vi vidste, at vi skulle træde ind i fængslets mandsdominerede verden, og at der på en rockerafdeling er et særligt hypermaskulint miljø.

Den antropologiske litteratur omhandlende fængselsforskning og kønspraksisser peger på at undersøgerens køn, etnicitet og sociale klasse har betydning for det empiriske materiale der dannes (Drake & Earle 2012; Ugelvik 2014; Hviid 2007). Det påpeges i denne litteratur, at der er både gevinster og udfordringer ved at indgå i en mandsdomineret verden uanset køn. Kønnen har uanset hvad betydning for interaktionen mellem indsatte og forskere, men hvor mænd ofte bliver testet på deres maskuline status, vil kvinder ofte opleve at blive seksualiseret og objektiviseret (Ugelvik 2012; Crewe 2014; Minke 2012).

Den samme erfaring har mange kvindelige feltforskere i øvrigt gjort i studier andre steder end i fængsler. Et af de mere kendte er Alice Goffmans (2014) studie fra den sorte ghetto i Philadelphia, hvor der ikke fandtes nogen ikke-seksualiseret feltrolle til hende: Hvis hun var der, måtte det være fordi hun enten var ude efter de sorte mænd eller de sorte kvinder. Hun blev tit gjort til genstand for seksualiserede vurderinger, og håndterede dette ved at afseksualisere sig selv. Over tid vandt hun imidlertid tillid gennem venskabsrelationer. Denne tid havde vi ikke.

VIDEN OM ROCKERES KØNNEDE PRAKSISSE

Der findes en omfattende litteratur omhandlende rockergrupperinger – også i Danmark. Mange af studierne bygger primært på interviews og politidata (Klement & Pedersen 2013; Pedersen 2014), hvor Joi Bays studie skiller sig ud ved at bygge på et omfattende feltarbejde (Bay 1997). Litteraturen omhandler grupperingernes kriminalitet, deres hierarkiske opbygning og subkultur, herunder kønskultur (Klement, Kyvsgaard & Pedersen 2010; Bay 1997; Harris 2016). Ingen af disse studier omhandler specifikt indsatte rockere eller rockeres kærlighedsrelationer.

Hells Angels og Bandidos dominerer rockermiljøet i Danmark. Fælles for disse grupperinger er, at

de er internationale og har deres oprindelse i USA (Rigspolitiet 2008). Opfattelsen internt i grupperingen er at der er en stor forskel på den gamle rockerkultur, der herskede under den nordiske rockerkrig fra 1995 til 1997, og den kultur, der nu hersker i de to grupperinger (Videnskab 2016). På trods af gruppernes egen opfattelse af at kulturen har ændret sig meget (Hells Angels 2019), viser en undersøgelse fra 2016, at ni ud af 10 rockere er dømt for kriminalitet (Klement 2016).

Rockergupperingerne er kendetegnet ved en hierarkisk struktur med særegne normer og regler, der konstituerer et internt og internationalt kodeks. Strukturen er karakteriseret ved at være et strengt militaristisk, patriarkalsk internt hierarki, der betyder, at medlemmer tildeles en særlig status og rang (Rigspolitiet 2008:4-5). Medlemskab kan give økonomiske gevinster, fællesskabsfølelse samt sikkerhed og beskyttelse, hvorved grupperingerne kan fungere som en struktureret familie med fælles værdier og normsæt (Hestehave 2013).

Vores feltarbejde gav indsigt i, at der er forskelle i grupperingernes hierarkiske struktur. Hells Angels er mere demokratisk end Bandidos, som er 100 procent topstyret, og hvor det er klart hvem der bestemmer i fængslet, såvel som i klubben. Dog har grupperne et fælles kendetegn, idet deres hierarki er opbygget ved at der er fuldgyltige medlemmer, prøve-medlemmer og *hangarounds*.

Ideelt til rockermiljøet, anses lav selvkontrol og impulsstyret adfærd, som ønskværdige karaktertræk (Hestehave 2013:226). Harris (2016) forklarer i et studie af *'outlaw biker gangs'* i Australien, at disse *'outlaw bikers'* er iøjefaldende maskuline i adfærd og seksuel orientering og endvidere, at de har en manglende orientering mod de gængse normer, der hersker i normalsamfundet. I et amerikansk studie, der primært omhandler banders brug af vold til at skabe sociale bånd, belyser Cohen (2017), hvordan seksualiseret vold bliver et middel til at konstituere normerne for maskulinitet, brutalitet, virilitet og loyalitet blandt medlemmerne. De samme elementer gør sig gældende i et studie af, hvordan kultur og maskulinitet har betydning for, om unge italienere bliver en del af den italienske mafia (Travaglino et al. 2014). Medlemmer af mafiaen regulerer deres adfærd iht. værdier og praksisser, der er relateret til maskulinitet, såsom respekt, loyalitet og hemmelighedsfuldhed, hvilket unge mænd kan finde attraktivt

(Travaglino et al. 2014). Flere forskere knytter subkulturenes maskulinitetsidealer til begrebet hegemonisk maskulinitet, der er funderet på et hierarki mellem mænd og konstrueret i relation til forskellige maskulinitetsformer (Connell 2005; Messerschmidt 1993; Klein, Kerner, Maxson & Weitekamp 2001). Når mænd ikke kan opnå hegemonisk maskulinitet på legitim vis, kan vold og kriminalitet være en måde, hvorpå individet etablerer dominans (Messerschmidt 1993:82). I Philippe Bourgois' (1996) etnografiske studie af crackhandlere i New York erfarede han, at marginaliserede mænd, der af strukturelle grunde har svært ved at opnå den traditionelle patriarkalske status som familieforsørgere, kan finde en maskulin selvrespekt gennem vold, kriminalitet, promiskuøs adfærd, osv. Herved, og som en form for compensation for manglende muligheder ad konventionelle veje, konstruerer disse mænd en aggressiv hypermaskulinitet rettet mod både andre mænd, men også imod kvinder.

Donald L. Mosher og Mark Sirkin (1984:151) har anvendt begrebet hypermaskulinitet om macho-personligheder med følgende karakteristika: 1) overdrevne seksuelle holdninger til kvinder 2) troen på at vold er mandigt og 3) oplevelsen af at fare er spændende (Mosher & Sirkin, 1984). Begrebet er senere blevet anvendt af blandt andre Messerschmidt. I tråd med hans anvendelse benytter vi begrebet om udformninger af maskulinitet, der kommer til udtryk gennem iøjefaldende muskuløse kroppe sammen med truende, aggressive og voldelige praksisser (Messerschmidt 2010). Med Messerschmidt (1993) og Bourgois' (1996) forståelser anser vi disse maskulinitetsudtryk som kompensatoriske udtryk fra mænd, der er marginaliseret i forhold til hegemonisk maskulin status.

På baggrund af denne litteratur søger vi i denne artikel at sætte fokus på, hvordan kønspraksisser, rockeres maskulinitetsformer og fængslet som genstandsfelt influerer datagenereringen samt hvilke refleksioner de udfordringer vi stødte på under vores feltarbejde gav anledning til.

ET SAMTIDIGT TEORETISK OG METODOLOGISK UDGANGSPUNKT

Idet artiklens fokus er metodisk, er det teoretiske udgangspunkt ligeledes metodisk orienteret. Artiklens tilgang bygger på Bourdieus forståelse af, at teori og metode er uadskillelige. Vi trækker dels på

Bourdieu (1999, jf. Prieur & Sestoft 2006:56 ff.) analyse af, hvordan køn kun kan forstås gennem anvendelsen af allerede kønnede kategorier, hvorfor der kræves en særlig refleksivitet for at bryde ud af og objektivisere det, der normalt tages for givet. Dette var hans begrundelse for at anvende et feltstudie fra et traditionelt samfund i Algeriet som en "forstørrelse", hvor fundamentale og generelle strukturer i det maskuline syn på verden bliver tydeligere. Han betegnede også det kabylske samfund som et kulturelt museum, idet man her kunne finde kønsopfattelser, der lever videre i det socialt ubevidste i moderniserede lande. På lignende vis ser vi rockeres hypermaskulinitet som både en form for overdrivelse og en form for kulturelt eftertløb i forhold til samfundets rådende forestillinger om maskulinitet. Endvidere fremprovokerede mødet med denne arkaiske eller ekstreme maskulinitet en række fysiske og psykiske reaktioner hos os, der gav indsigt i vores mere eller mindre ubevidste forestillinger om feminitet.

Desuden bygger artiklen på en interaktionistisk og konstruktivistisk forståelse af forskningsprocessen (Mik-Meyer & Järvinen 2005), der tager udgangspunkt i, at handlingers mening skabes i interaktion mellem mennesker, hvorved det betones, at også forskningsprocessen er en meningskabende form for interaktion. Et fænomen som hypermaskulinitet eksisterer ikke som noget immanent, som forskeren bare kan søge at afdække. Hypermaskulinitet kan vækkes og fremprovokeres i bestemte situationer og afdæmpes i andre, afhængigt af den sociale interaktion. I denne artikel er det netop, hvordan hypermaskulinitet opstår gennem mandlige rockeres interaktion med kvindelige forskere, der er tema.

FELT OG FELTARBEJDE

Enner Mark fængsel, der er placeret ved Horsens, er et lukket fængsel som kan huse i alt 228 indsatte under forskellige afsnit. Afsnittene består henholdsvis af: Almindeligt fællesskab, arrestafsnit, behandlingsafsnit og et kontraktafsnit (Kriminalforsorgen 2019). Afdelingen som danner genstandsfelt for undersøgelsen er afdeling D, der huser 48 indsatte med tilknytning til rockergrupperne Hells Angels og Bandidos.

De to grupperinger kan afsone sammen, da de internt har indgået en samarbejdsaftale, hvor der aftales fred mellem de to grupperinger (Rigspoli-

tiet 2016). De indsatte rockere er karakteriseret som negativt stærkt styrende, da de anses at udgøre en risiko for ansatte og andre indsatte i fængslet (Minke 2012:56), hvorfor der også er særlige vilkår for dem og for deres afsoning (Justitsministeriet 2004). De indsatte rockere kan uden varsel overflyttes til andre fængsler, der er begrænsninger ved prøveløsladelse og de holdes isoleret på afdeling D, uden kontakt til øvrige indsatte. På trods af, at der er en særskilt lovgivning for disse indsatte, gælder det såkaldte normaliseringsprincip også for denne gruppe (Institut for menneskerettigheder 2013). I praksis betyder princippet, at de indsatte skal have en hverdag så sammenlignelig med normalsamfundet som muligt, i omgivelser under skærpet sikkerhed. Derfor har de indsatte i Enner Mark fængsel adgang til træningscenter mm. Kriminalforsorgen bygger ligeledes på et nærhedsprincip, der indebærer, at de indsatte, så vidt det er muligt, skal kunne bevare kontakt til deres nærmiljø ved at afsone geografisk tæt på deres familie (Kriminalforsorgen 2008:19). Dog var de fleste indsatte i afdeling D fra Sjælland, hvilket naturligt besværliggjorde kontakt til familierne.

Vores feltarbejde strakte sig over tre dage i foråret 2018. Her deltog vi i dagens normale aktiviteter og gennemførte samtidigt interviews med i alt 12 indsatte. I tillæg hertil blev der gennemført interviews med fire ansatte i fængslet, samt med øvrige udenforstående fagprofessionelle såsom en familierapeut og psykologer. Dog vil den videre analyse udelukkende tage udgangspunkt i observationer og interviews med de indsatte. Da vi ikke havde tilladelse til at medbringe diktafon i fængslet, er al information baseret på noter. Vi fik adgang til fængslet efter en længere korrespondance med afdelingslederen og fængselsinspektøren for at præcisere rammerne for vores feltarbejde. Det var således en ledelsesbeslutning, som gav os mulighed for at lave feltarbejde på afdeling D. Det er dermed relevant at have for øje, at vi på den ene side trådte ind i et erstatningshjem for de indsatte, og på den anden side ind på en arbejdsplads for de ansatte, dog uden at hverken den ene eller den anden gruppe havde direkte indflydelse på vores tilstedeværelse. Dette afspejledes i både de indsattes og de ansattes adfærd, da det var tydeligt at mærke, at nogle udviste engagement og var positive over for vores undersøgelse, mens andre distancerede sig fra os.

Som indgangsvinkel sagde vi til de første indsatte vi mødte, to højtstående Bandidos-medlemmer, at vi

satte pris på, at vi måtte komme og få et indblik i deres verden. Til dette blev der svaret, at vi ikke skulle takke dem, da de ikke havde haft nogen indflydelse på, at vi var der. Herefter var vi opmærksomme på ikke at tage yderligere kontakt til de indsatte og ansatte, som nonverbalt gav udtryk for, at de ikke ønskede at snakke med os. Dem vi interviewede gav mundtligt samtykke hertil, men dette var ikke tilfældet for alle observerede. Det er et generelt etisk dilemma, når der foretages undersøgelser i sikrede institutioner, da det altid er ledelsen, der styrer adgang. Vi har håndteret problematikken gennem en respektfuld afstand til dem, der tydeligt ikke ønskede kontakt, samt ved en grundig anonymisering af alle deltagere i felten.

DEN KROPSLIGE ERFARING SOM FÆNGSELSFORSKER

Den etnografiske tilgang er enestående til at opfange det, der sker mellem mennesker, men også mellem mennesker og samfund (Hastrup 2010:55). Ved at vi placerede os kropsligt i gruppens arena fik vi et indblik i deres forståelsesramme og kulturelle fællesskab, som gav os en mulighed for at være bevidst om betydningen af vores forforståelser, i forståelsen af felten. Vores deltagelse i felten var selvsagt begrænset, og vi kunne ikke indfri Goffmans (1989) fordring om en fuld kropslig deltagelse, hvor man erfarer det samme som informanterne gør. Men vi blev meget bevidste om, hvorledes vores deltagelse var kropslig, både under interviews og i observationssituationer, da vi blev yderst opmærksomme på vores eget kropssprog og de indsattes tolkning af det.

Da vi ankom til fængslet første gang, blev vi mødt af en stor grå bygning midt i ingenting. Murene var høje og omkranset af pigtråd og overvågningskameraer. Fængslets fysiske fremtræden havde en autoritær og afskrækkende virkning på os, også selvom vi ikke selv var indsatte og kunne forlade fængslet, når vi ønskede. Som Minke (2012) beskriver, så har fængslet en skræmmende virkning på de, der skal afsone, men ifølge Gaborit og Jefferson (2015) gælder det også dem, der skal ud igen samme dag. Vi var nervøse, da vi trådte ind i fængslet og skulle gennem sikkerhedsproceduren, som fungerer som i en lufthavn, hvor tasker, jakker og ens krop bliver kontrolleret for metal og ulovlige genstande. Man møder en udpræget hierarkisk orden og en række af nærmest mekaniske, rituallignende handlinger, udført af an-

satte i blå uniformer, dog med en lun og humoristisk omgangstone.

De fysiske omgivelser, de ansatte i uniformer og de sikkerhedsmæssige foranstaltninger udgjorde en kontekst som påvirkede os til at agere i en mere formel rolle. At lave feltarbejde i et felt så regelstyret og kontrolleret som et lukket fængsel, og samtidig føle, at alt hvad der foregik, var uforudsigeligt og angstprovokerende – og endda kropsligt at kunne mærke dette – satte sine spor i generering af vores datamateriale.

Før vi ankom til fængslet, havde vi udarbejdet informationsmateriale, som havde til formål at forklare hvem vi var og hvad vi gerne ville undersøge til de indsatte. Ydermere ville vi give dem mulighed for at reflektere over, hvorvidt de ønskede at deltage. Materialet viste sig kun at være blevet udleveret til de ansatte, og ikke til de indsatte. Det fandt vi først ud af, da vi ankom til fængslet og mødtes med vores *gatekeeper* – som overraskede os ved at have planlagt et interview med to højtstående Bandidos-medlemmer, der allerede sad og ventede. Vi blev således kastet ud i det og havde ikke engang en interviewguide at støtte os til.

Vi oplevede at styringen var taget fra os, hvilket medførte både en psykisk og fysisk reaktion: Nervøsiteten steg, vi fik svedige håndflader og et væld af tanker føg gennem vores hoveder. Vi vidste, at mødet kunne have betydning for de efterfølgende relationer, og om vi ville blive socialt accepteret af de andre indsatte, for hvis én højtstående rocker/indsat ikke ville tale med os, måtte/ville de andre nok heller ikke.

Interviewet blev afholdt i et lille rum og vi blev her mødt med faste håndtryk af to højtstående Bandidos-medlemmer, begge tatoverede og tilsyneladende meget veltrænede. Rasmussen (2010) forklarer netop hvordan den kropslige fremstilling i fængslet har stor betydning for indsattes selvopfattelse, prestige og magt. De to indsatte sad med spredte ben og holdt vedvarende øjenkontakt, hvilket vil sige i længere tid end hvad normalt er socialt acceptabelt. Virkningen var klart intimiderende – vi følte os trængt op i en krog. Gennem en hypermaskulin kropslig fremtoning formåede de to indsatte at positionere sig som dominerende og placere os i en mere observerende og forsigtig position.

Ydermere var vi ikke udstyret med en overfaldsalarmer til at starte med, den blev først udleveret til os undervejs i interviewet. Det interessante var her, at

det var de to indsatte, som humoristisk fortalte os, at vi skulle trykke på den røde knap, hvis vi blev banget. Vi havde frygtet, at alarmen ville skabe en distance mellem os, i og med at alarmen er et symbol på magtforholdet mellem os og de indsatte. Men det formåede de to indsatte at vende i deres favør, idet de positionerede sig som dem, der vidste hvorledes den skulle bruges, samtidigt med at de italesatte vores potentielle frygt for dem. De anvendte også et hårdt, provokerende og seksualiserende sprog, ved for eksempel at omtale nogle kvinder som ”skøre kællinger” og omtale det at have sex i besøgsrummet med en bemærkning som ”jeg er ligeglad med, om det eneste i rummet er en pisfyldt madras, og at jeg skal stå med foden i kummen”.

De indsatte brugte endvidere deres magtposition til at dreje emnet under interviewet over på andre emner og fremførte deres synspunkter om den politiske debat omkring rockergrupperinger. De ønskede, at vi skulle have fokus på deres afsoningsforhold i henhold til bandepakkerne²⁾, her især de skærpede forhold, såsom prøveløsladelse. Det kom til udtryk, da de drejede spørgsmål om deres parforhold over på politiske beslutninger, hvor de bl.a. forklarede, at de aldrig fik besøg af deres partnere, da de afsonede geografisk langt væk fra dem og at nærhedsprincippet derfor ikke var gældende for dem. De data, der blev genereret, bar derfor præg af at være styret af dem.

Fremstillingen af denne første erfaring er relevant for at forstå, hvordan vi fra første stund i fængslet rent kropsligt deltog i et magtspil, hvilket er uundgåeligt som etnologisk fængselsforsker. Vi oplevede generelt et fysisk ubehag ved at sidde i samme lokale med disse indsatte, da deres handlinger afveg så meget fra vores opfattelser af, hvad der er normalt – og de indsatte vidste godt, hvordan de kunne spille på vores ubehag. Der var ingen tvivl om, at de indsatte aflæste vores kropssprog og kunne se, at vi reagerede på det, de sagde.

INTERVIEW SOM MAGTKAMP

Da vi næste dag vendte tilbage til fængslet, var vi bedre forberedte og havde besluttet at anvende en konfronterende interviewstrategi i et forsøg på at få mere uddybende svar fra de samme to indsatte vi havde interviewet dagen før. Ifølge Kvale og Brinkmann kan et konfronterende interview bringe konflikt og magtdimensioner i fokus, der kan bidrage til en mere ligeværdig relation (Kvale & Brinkmann

2009:180-181). Vi stillede meget direkte spørgsmål, som for eksempel om de havde været deres partnere utro. En svarede, at han tidligere havde været meget utro, og vi spurgte ham så hvorfor. Til dette svarede den indsatte med et smørret grin: ”Det er vel, fordi jeg var et lille beskidt møgsvin”. Med sin hårde besvarelse af vores spørgsmål oplevede vi både, at han forsøgte at tage afstand fra handlingen ved at stemple sig selv, men også at han fandt det ”sejt”, idet han grinede og tog let på det. Dette kan tolkes som, at han i en vis grad opfattede utroskaben som en acceptabel maskulin adfærd. Samtidig kunne det også opfattes som en forsvarsmekanisme, at han begyndte at grine, da han nu blev bedt om at forklare sine handlinger. Ved afslutningen af interviewet erklærede han, at han synes vi havde fået for meget at vide om ham, hvilket resulterede i at han ikke ville hilse på os de efterfølgende dage og trak sig ud af den relation vi havde fået opbygget. Det var altså tydeligt, at forhandlingen om roller, hvor vi havde tippet magtbalancen, ikke oplevedes som fordelagtig for ham og det påvirkede genereringen af data, da han ikke længere ønskede at interagere med os. Dog påvirkede han ikke vores relation til andre, som vi ellers havde frygtet.

Man kan sætte spørgsmålstejn ved, hvorvidt den konfronterende interviewstil var uhensigtsmæssig? Endvidere kan man sætte spørgsmålstejn ved, om det var uetisk, idet vores informanter havde givet samtykke til interviewet uden nødvendigvis at vide, at vi ville komme til at konfrontere dem. Vi havnede dog stadig i situationer, hvor vi kunne mærke, at vi blev intimideret både fysisk og psykisk. Særligt to af de indsatte havde denne virkning på os.

Under begge interviews sad vi alene med dem i et rum. Vi var naturligvis udstyret med en overfaldsalarmer, men det kan man hurtigt glemme i situationer, hvor der f.eks. tales om vold mod kvinder og mord. Vi arbejdede stadig ud fra den konfronterende interviewstrategi, men dette viste sig problematisk under et interview med et højtstående Bandidos-medlem. Undervejs i interviewet blev vi mere bevidste om vores udtalelser og fik en følelse af, at han analyserede os, vores udtryk og reaktioner på hans kropslige og verbale kommunikation. Han spurgte, om vi havde talt med andre indsatte. Til dette svarede vi, at det havde vi og at alle havde været søde og imødekommende. Dertil pointerede den indsatte: ”Det har ikke været nogen fra Bandidos”. Vi følte os nødsaget til at sige, at det var det nok ikke, da der ellers var en

risiko for, at han ikke ville tale mere med os, eller at de indsatte vi havde talt med ville få problemer, da det var ham der var højest i hierarkiet og dermed bestemte over de andre. Det var et krydspres mellem den ene side at skulle skabe en relation til en person ved at lyve og på den anden side værne om de relationer og informationer, som allerede var opbygget.

ET KØNNET MØDE

I rockergrupperinger er tillid, troskab og broderskab nøgleord (Harris 2016), men hvordan skaber man som udefrakommende en tillidsfuld relation til mennesker, som omverdenen har kategoriseret som utilregnelige, farlige og manipulerende? Vores svar er for det første, at vælge et ’ufarligt’ tema for forskningen. For det andet var vi ligeledes som os selv ’ufarlige’ i relationen til de indsatte, hvor især køn og alder var vigtige faktorer. Set i bakspejlet kan vi godt se, at vi understregede, det at vi var kvinder og at vi var unge, til at fremtræde som ’ufarlige’. Ligeledes anbefaler Hammersley og Atkinsons (1998), at man påtager sig en feltrolle som socialt acceptabel inkompetent.

Sune Qvotrup Jensen (2009:47) pointerer, at forventningen om hvad forskningen omhandler, oftest viser noget om hvad de undersøgte forestiller sig, at omgivelserne finder interessant ved dem. Det stod klart, at de indsatte havde en forventning om, at vi ville undersøge deres gruppering, da vi havde valgt rockerafdelingen. Det blev italesat flere gange af de indsatte med udtalelser som ”Vi vil gerne snakke med jer, men ikke om vores klub”. Disse rockere var vant til at blive objektiviseret på baggrund af deres position i en rockergruppering, og ikke anset som hverken familiefædre eller kæresten, hvilket var de aspekter ved deres liv, som var relevante for os. Da dette blev afdækket, var de derfor mere åbne for dialog, således at den eksplorative tilgang gav os mulighed for at være mere nærværende i vores relation og interaktion med de indsatte. Derved kunne vi skabe et fortroligt rum, hvor det var muligt at tale om parforhold og intimitet.

Vores interesse for deres maskulinitet og relationer til kvinder udsprang af en forestilling om, at deres måde at være mænd på, på nogle måder var speciel. Derved mødte vi vores forskningsobjekter med en objektivisering af dem som kønnede personer. At de overhovedet gad tale med os, var ikke kun på grund af dette tema, men ligeledes på grund af vores køn. De objektiviserede os som kønnede per-

soner i lige stor grad som vi objektiviserede dem.

Køn, alder og udseende har således spillet en helt central rolle i at skabe en relation til de indsatte og i generering af data. Dette blev bl.a. tydeligt, da vi flere gange under vores feltarbejde blev konfronteret af ansatte med, at grunden til, at vi havde fået kontakt til gruppen skyldtes vores køn og alder: ”Hvis I var to midaldrende, udenlandske mænd, ville I ikke have formået at skabe samme relation” og ”Grunden til de vil snakke med jer, er helt sikkert fordi I er to kønne, udadvendte unge piger”.

Vores køn har indvirket på vores empiriindsamling. Påklædning, adfærdsområder, manerer og værdier i det vurderingsgrundlag, der anvendes til at analysere mennesker (Goffman 2012 [1961]:37). Vi frygtede eksempelvis, at hvis vi fremhævede vores kvindelige sider for meget, samtidig med at vi skulle berøre emner som kærlighed og intimitet, at det kunne resultere i seksuelle undertoner fra de indsatte. Vi valgte jeans og skjorte for at holde vores påklædning neutral og simpel. Minke (2012) understøtter ligeledes påklædningens betydning for interaktionen mellem kvindelige feltarbejdere og indsatte.

Endvidere var vi opmærksomme på betydningen af vores adfærd og manerer i relationen til de indsatte. Derfor var vi imødekommende, gav et solidt håndtryk og trak på vores personlige egenskaber såsom humor og empati.

Den første gang vi mødte en større gruppe indsatte var ved købmanden. De indsatte var ved at handle ind og vi blev straks centrum for deres opmærksomhed. De fleste indsatte opførte sig som forelskede teenagedrenge. De grinte, kiggede (meget), pegede og stimlede sammen i grupper. Vi tog vores største smil på, gav hånd og præsenterede os for dem alle. Vi fik mange smil og invitationer til at snakke senere. Flere ansatte havde italesat, at for rockere giver det at have mange kvinder en form for prestige. At opnå prestige gennem denne tilgang til kvinder og sex, stemmer overens med Messerschmidts (1993) argument om, at hegemonisk maskulinitet etableres gennem en påstået ukontrolleret og umættelig lyst til kvinder. Det var tydeligt, at de var meget interesserede i os og at der på det tidspunkt var seksuelle undertoner.

En anden episode fandt sted under de indsattes fritid, hvor de spillede volleyball og fodbold. I volleyballhallen var der især én indsat, der gjorde sig bemærket. Han var meget aktiv på banen, han var højlydt, han dirigerede rundt med de andre og agerede som banens leder. Han positionerede derved sig selv højere end de andre indsatte, hvilket er i tråd med Messerschmidts (1993) pointe om, at hegemonisk maskulinitet bl.a. fremtræder gennem aggressivitet og voldelig adfærd i leg, spil og sport. En fængselsbetjent fortalte os bagefter, at denne indsatte normalt var meget stille og tilbageholdende. Det kan

Fodbold indefor murene betragtes som en del af "normaliseringsprincippet"

således formodes, at den indsatte forsøgte at imponere os gennem disse kønspraksisser.

På mange måder kunne vi se, at de indsatte var meget interesserede i vores tilstedeværelse og behandlede os efter meget kønsstereotype roller. De åbnede døre for os, hentede stole og trak dem ud, og de serverede kage og kaffe. Vi greb flere gange os selv i at føle os smigrede. Vi mindede os selv om, at rockere regnes for at være manipulerende og kontrollerende (Justitsministeriet 2004; Hestehave 2013), hvorfor vores erfaring med at blive smigret gav os indsigt i, hvordan kønsdominansen virker.

Køn har således betydning på flere måder i genereringen af data. Vores køn gav som nævnt adgang til gruppen, men vores accept af deres kønsspil havde også betydning for kvaliteten af den viden vi fik. På intet tidspunkt fandtes der en kønsneutral forskerposition, der kunne indtages. Vores køn påvirkede data i alle dele af feltarbejdet, hvilket også medførte at nogle indsatte kom til at overbetone en maskulin adfærd. Dette gav os indsigt i, hvordan deres maskulinitet fremtræder i relationer til kvinder, mens vi naturligt ikke fik indsigt i hvorledes den fremtræder i rent homosociale relationer. Set i bakspejlet kom vores kønnede møde med de indsatte til at fremstå som et magtspil, hvor vi skiftedes til at snøre hinanden: De spillede på deres køn for at imponere os, mens vi anvendte vores køn til at skabe en indsigtfuld relation til dem.

DATA ER IKKE ALTID DER HVOR MAN TROR

Mens interviewet er en direkte metode, hvor man eksplicit kan adressere sine forskningsspørgsmål, er observation en mere indirekte metode, hvor man ikke altid kan forudsige, hvordan relevante data kan fremkomme. Vi vil her give nogle eksempler på, hvorledes metoderne supplerede hinanden i vores feltarbejde.

Under interviewene om relationer til kvinder satte de indsatte ord på en særlig form for maskulinitet. Eksempelvis fortalte et Bandidos-medlem om relationen til sin partner: "Hun bliver en skør kælling, når hun drikker, så hun må ikke gå i byen, når jeg er indsat – hun har et drukforbud." Han fortsatte med: "Hvis hun er mig utro, så ved hun godt, hvad der sker. Hun får aldrig en ny mand, for jeg vil komme og smadre ham, og hun får heller aldrig sin søn at se igen. Det er umaskulint at slå på kvinder, det er kun svanser, der gør det."

Han fortæller, at han aldrig kunne finde på at slå

sin kæreste. Han har kun gjort hende fortræd en gang, men det mener han, at hun selv var ude om: De var oppe og skændes, fordi hun havde kigget i hans telefon. Han ville køre væk, men hun blev ved med at holde fast i bildøren. Han sagde til hende, at hun skulle give slip, ellers ville han køre hende ned. Hun gav ikke slip, hvorefter han kørte. Kæresten røg hen af asfalten og slog sig en del, men som han sagde; "så kunne hun bare give slip." Samme indsatte fortalte videre, at han havde opdraget sin hund til ikke at kunne lide andre mænd, og at han derfor ikke var så nervøs for, at der skulle komme mænd for at besøge kæresten, mens han var i fængsel.

Det ovenstående eksemplificerer hvorledes rockeres maskulinitetsforestillinger fremtræder, både direkte og indirekte, gennem interviews. Den indsatte italesætter på en og samme tid sine normer knyttet til voldsudøvelse over for kvinder, samtidig med at han nuancerer selvsamme normer ved at retfærdiggøre en undtagelse. Herved retfærdiggøres en voldelig, aggressiv og kontrollerende adfærd over for sin partner (jf. Bourgois 1996; Ugelvig 2012; Sykes & Matza 1957).

Vores observationer validerede og uddybede denne type interviewdata, og viste at denne hypermaskulinitet ikke blot var snak. Den maskuline dominans kom ofte til udtryk på mere indirekte vis, hvilket følgende episode illustrerer:

Vi har en samtale i køkkenet med to fuldgyldige medlemmer af Hells Angels. Den ene af de to har forinden bagt kage, som de tilbyder os et stykke af. Mens vi sidder og taler, drikker kaffe og spiser kage, er der en anden indsat, som er prøvem medlem, der rydder op efter madlavningen. Da vi skal til at gå, vil vi af naturlig høflighed bære vores beskidte service over og vaske det op. De to medlemmer siger, at det skal vi bestemt ikke, hvorefter den indsatte der er prøvem medlem kommer og rydder op efter os. Selvom vi sad der i næsten en time, blev prøvem medlemmet ikke tilbudt at sætte sig ned sammen med os.

På denne indirekte måde demonstrerede de to rockere deres position i hierarkiet for os – en position, der gjorde andre mænd underdanige, ved at de skulle udføre traditionelt kvindearbejde. Her var det altså observation af rockernes interne praksisser og ikke selve interviewet, der bidrog med viden om deres hierarki og særlige maskuline praksisser.

Ligeledes observerede vi under en fodboldkamp, at positioner i grupperingen uden for banen var vigtigere end præstationer på banen for hvordan de andre

spillere agerede: En betydningsfuld person fra Bandidos råbte meget og styrede spillet, hvilket de andre respekterede. Selvom han lavede en dårlig aflevering, tog modtageren af afleveringen skylden for det: 'Undskyld, det var min fejl'.

I et senere interview med samme indsatte, nu ikklædt Gucci-jakke og guldsmykker, forklarede han hvordan han havde sørget for at konen havde fået en bil og dyre parfumer i fødselsdagsgave. Bandidos-medlemmer uden for fængslet sørgede for levering af gaverne som tak for, at han havde udført en 'æreshandling'. Ved den kropslige fremstilling og gennem hans fortællinger forsøgte den indsatte at positionere sig i en højere status end os. Yderligere blev det understreget af den indsatte omtale af sit økonomiske forbrug på en henslængt og selvfølkelig måde. Det var gennem observation af den indsatte kropslige fremtræden og fremstilling af sig selv, at den væsentlige information blev tydelig. Værdifulde data fremkommer således i høj grad på indirekte vis.

KONKLUSION

Som en af artiklens forfattere (Prieur) har erfaret i forbindelse med en interviewundersøgelse blandt mandlige kunder hos kvindelige prostituerede (Prieur & Taksdal 1989), kan det være nemmere for heteroseksuelle mænd at tale om intime spørgsmål med en kvindelig forsker end med en mandlig. Men samtidigt får interviewsituationen nemt seksuelle undertoner, hvor den kvindelige forsker kan fanges i en situation, hvor hendes håndtering har omkostninger uanset hvad hun gør: Enten lader hun en seksualiserende definition af situationen vinde, hvorved hun kan føle, at hun lader sig bruge samtidigt med at hun taber kontrol over dataproduktionen. Eller hun reagerer ved at sætte grænser, hvilket kan opfattes som snerpet og stramtantet hvorved hun risikerer, at informanterne lukker ned, således at hun ikke får nogen information i det hele taget. Men ved at reflektere over denne situation, kan den også anvendes fordelagtigt.

På trods af de udfordringer, som vi, oplevede ved at være kvindelige forskere i en hypermaskulin verden, havde disse udfordringer også en positiv virkning. Tildelingen og accepten af rollen som underdanige piger banede vejen for at de indsatte åbnede op og fortalte om deres intime relationer. Da vi aflagde denne rolle og anvendte en mere konfronterende interviewstrategi, produceredes en anden form for data. Ved at vekselvirke mellem forskellige

roller som underdanige piger, og mere dominerende og styrende kvinder, oplevede vi at kunne medvirke til at frembringe forskellig typer information om de indsatte rockeres kønspraksisser. De indsatte positionerede sig selv i en magtposition, hvor de kunne objektivisere os, hvilket skabte usikkerhed for os i flere interviewsituationer. Denne usikkerhed kunne vendes til en kilde til væsentlig viden.

Et medlem af Hells Angels fortalte eksempelvis, at det havde været svært at genetablere intimiteten i parforhold, på grund af lang tids adskillelse, og at det tog lang tid før de fandt hinanden igen. I tråd med dette fortalte mange indsatte at de godt kunne forstå, hvis deres partnere forlod dem, da de ikke kunne hjælpe i dagligdagen eller give dem den kærlighed og nærhed de havde brug for. Det er ikke givet at vi ville have fået denne information uden at have accepteret den 'ufarlige' rolle, som de indsatte tildelte os.

Med et dominerende kropssprog, stirrende blik og sexistisk sprogbrug formåede de indsatte rockere til tider at forvandle os fra rimeligt selvsikre og veludannede unge kvinder til usikre småpiger. Men ved at være bevidst om, og acceptere at vi indgik i dette spil var det en rolle, der åbnede op for indsigt i de indsatte kærlighedsforhold og måder at praktisere køn på.

Sisse Gøttler har en BSc. i uddannelsesvidenskab fra Aarhus Universitet og er Cand.scient.soc i kriminologi fra Aalborg Universitet.

Penille Kvist har en professionsbachelor i socialt arbejde fra VIA University College Aarhus og er Cand.scient.soc i kriminologi fra Aalborg Universitet.

Annick Prieur er professor i sociologi ved Aalborg Universitet og har en magistergrad i kriminologi og en dr.polit.grad i sociologi fra Universitetet i Oslo.

NOTER:

1. I denne tekst vil "vi" referere til artiklens to første forfattere. Den tredje forfatter deltog ikke i feltarbejdet og har kun bidraget til udarbejdelsen af denne artikel.
2. Bandepakken refererer til de initiativer og skærpelser som regering har indgået aftaler om. Hensigten med bandepakkerne er at slå hårdt ned mod rocker- og bandekriminalitet, hvor bl.a. straffesammen er blevet hævet. Læs mere om den seneste bandepakke (3) på; <http://www.justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2017/aftale-om-bandepakke>.

LITTERATUR:

- Bay, J. 1997. Fra ungdomskultur til subkultur – rockere og bikere. *Dansk Sociologi* Vol. 8(3): 6-25.
- Bourdieu, P. 1999. *Den maskuline dominans*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourgois, P. 1996. In Search of Masculinity: Violence, Respect and Sexuality among Puerto Rican Crack Dealers in East Harlem. *The British Journal of Criminology* 36(3):412-427.
- Connell, R. W. 2005. *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Cohen, K. D. 2017. The ties that bind: How armed groups use violence to socialize fighters. *Journal of Peace Research*. 54(5):701–714. DOI: 10.1177/0022343317713559
- Crewe, B. 2014. Not Looking Hard Enough: Masculinity, Emotion, and Prison Research. *Qualitative Inquiry* 20(4):392–403. DOI: 10.1177/1077800413515829
- Drake, H.D. & Earle, R. 2012. *On the inside: prison ethnography around the globe*. Centre for Crime and Justice Studies.
- Gaborit, S. L. & Jefferson, M. A. 2015. Mærket af fængslet – følelsers rolle i etnografisk fængselsforskning. *Psyke & Logos* 36(1):153-173.
- Goffman, A. 2014. *On the Run. Fugitive Life in an American City*. Chicago: University of Chicago Press.
- Goffman, E. 1956. *The presentation of self in everyday life*. University of Edinburgh social sciences research centre.
- Goffman, E. 1963. *Stigma*. Englewood Cliffs: Pelican Books.
- Goffman, E. 1989. On Fieldwork. *Journal of Contemporary Ethnography* 18(2):123-132.
- Goffman E. 2012[1961]. *Anstalt og menneske – den totale institution socialt set*. Viborg: Jørgen Paludans Forlag.
- Gøttler, S. & Kvist, P. 2018. *Kærlighed & Kontrol – En kvalitativ undersøgelse af indsatte rockeres maskulinitetspraksisser og parforhold*. Specialeafhandling kriminologi, Aalborg Universitet.
- Hammersley, M. & Atkinson P. 1983. *Ethnography. Principles in Practice*. London: Tavistock.
- Harris, J.K. 2016. The fierce commitment to 1% motorcycle clubs. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism* 11(1):73-83. DOI 10.1080/18335330.2016.1161221
- Hastrup, K. 2010. Feltarbejde. I: Brinkmann, S. & Tanggaard (red.), *Kvalitative Metoder. En Grundbog*. (55-80). København: Hans Reitzels Forlag.
- Hells Angels 2018. Vejen til Hells Angels Danmark og udviklingen efter H.A. fik sin første afdeling i Danmark. <https://hells-angels.dk/klubben/hamc-denmark/>
- Henriksen, A.-K. 2015. Navigating Hypermasculine Terrains: Female Tactics for Safety and Social Mastery. *Feminist Criminology* 12(4):319-340. DOI. 10.1177/15570851155613430
- Hviid, K. 2007. "No life" Om gadelivsstil, territorialitet og maskulinitet i et forstads kvarter. Aalborg: Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold, Aalborg Universitet. Spirit PhD Series, Nr. 9.
- Institut for menneskerettigheder 2013. *Fængsler og internet*. <https://menneskeret.dk/nyheder/faengsler-internet>
- Jacobsen, M. H. & Kristiansen, S. 2002. *Erving Goffman. Sociologien om det elementære livs sociale former*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jensen, S. Q. 2009. "Er det noget med bander?" – Om modstand, andenhed og positioner i et sociologisk feltarbejde. *Dansk Sociologi* 20(1):46-63.
- Jewkes, Y. 2014. *The handbook on prisons*. Portland, Oregon: Willan Publishing.
- Justitsministeriet 2004. *Nye celler til negativt stærke fanger*. <http://www.justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2004/nye-celler-til-negativtstaerke-fanger>
- Klein, M., Kerner, H. J., Maxson, C. & Weitekamp, E. 2001. *The Euro-gang Paradox. Street Gangs and Youth Groups in the U.S. and Europe*. Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Klement, C. 2016. Outlaw biker affiliations and criminal involvement. *European Journal of Criminology* 13(4):453–472. DOI: 10.1177/1477370815626460
- Klement, C., Kyvsgaard, B. & Pedersen, A.-J. B. 2010. *Rockere, bander og risikofaktorer*. Justitsministeriets forskningskontor.
- Klement, C. & Pedersen, M. L. 2013. *Rockere og bandedemlemmers kriminelle karrierer og netværk i ungdommen*. Justitsministeriets Forskningskontor.
- Kriminalforsorgen 2008. *Kriminalforsorgens Principprogram*. <http://www.kriminalforsorgen.dk/Files/Filer/Publikationer/Brochurer/Principprogram.pdf>
- Kriminalforsorgen 2019. *Spørgsmål om forholdene i institutionerne*. <http://www.kriminalforsorgen.dk/Sp%C3%B8rgsm%C3%A5l-om-forholdene-iinstitutionerne-422.a>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. 2009. *Interview – introduktion til et håndværk*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Liebling, A. 2001. Whose side are we on? Theory, Practice and Allegiances in Prison Research. *The British Journal of Criminology* 41:472-484.
- Messerschmidt, J. W. 1993. *Masculinities and crime*. Boston, United States of America: Rowman & Littlefield Publishers Inc.
- Messerschmidt, J. W. 2000. *Nine lives: Adolescent masculinities, the body, and violence*. Boulder, CO: Westview Press.
- Messerschmidt, J. W. 2004. *Flesh and Blood. Adolescent Gender Diversity and Violence*. Oxford, UK: Rowman & Littlefield Publishers Inc.
- Mik-Meyer, N. & Järvinen M. 2005. *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Minke, L. K. 2012. *Fængslets indre liv*. Højbjerg: Jurist og Økonomforbundets forlag.
- Mosher, D. L., & Sirkin, M. 1984. Measuring a macho personality constellation. *Journal of Research in Personality*, 18(2):150-163. DOI 10.1016/0092-6566(84)90026-22
- Pedersen, M. L. 2014. *Veje ind i og veje ud af rocker- og bandedmiljøer – En interviewundersøgelse*. Justitsministeriets Forskningskontor.
- Prieur, A. & A. Taksdal 1989. *Å sette pris på kvinner – menn som kjøper sex*. Oslo: Pax.
- Prieur, A. & C. Sestoft 2006. *Pierre Bourdieu – en introduktion*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Rasmussen, L. 2010. *Livshistorier og kriminalitet*. Center for Europæisk Islamisk Tænkning: Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet.
- Rigspolitiet 2008. *Statusrapport for 2008 om kriminalitet forøvet af rockere og bander*. https://www.politi.dk/NR/rdonlyres/3E6F38B5-884F-46A3-B311-4393F3BD3A80/0/statusrapport_rockere_bander2008.pdf
- Sykes, G. M. & Matza, D. 1957. Techniques of Neutralization: A theory of delinquency. *American Sociological Review* 22(6):664-670. DOI 10.2307/2089195
- Sørensen, A., & Walther, K. 2013. Rocker- og bandedgrupperinger i Danmark: kultur, konflikter og kriminalitet. I: N.K Hestehave & M. H Jacobsen (red.): *Kriminologi – en introduktion*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Thagaard, T. 2004. *Dataindsamling: observation. Systematik og indlevelse – en indføring i kvalitativ metode*. København, Akademisk Forlag.
- Travaglino, G. A., Dominic A., de Moura, R. G., & Russo, G. 2014. Organized crime and group-based ideology: The association between masculine honor and collective opposition against criminal organizations. *Group Processes & Intergroup Relations* 17(6):799–812. DOI: 10.1177/1368430214533394
- Ugelvik, T. 2014. Prison ethnography as lived experience: Notes from the diaries of a beginner let loose in Oslo prison. *Qualitative Inquiry* 20(4):471–480. DOI: 10.1177/1077800413516272
- Ugelvik, T. 2012. Prisoners and their victims: Techniques of neutralization, techniques of the self. *Ethnography* 13(3):259-277. DOI: 10.1177/1466138111435447
- Videnskab 2016. *Ny forskning: Ni ud af ti rockere er dømt for kriminalitet*. <https://videnskab.dk/kultur-samfund/ny-forskning-ni-ud-af-ti-rockere-er-dømt-forkriminalitet>